підприємництва й забезпечує нейтральність для всіх секторів економіки; формує правильні стимули для зростання в перехідній економіці, стимулює заощадження й інвестиції; забезпечує значні надходження в державну казну.

Проте поряд із цим ПДВ є податком із найбільшими витратами на його адміністрування, а отже потребує більш кваліфікованих фахівців та значного досвіду оподаткування. Також ПДВ не сприяє справедливому перерозподілу доходу. Всі вищенаведені висновки обумовлюють необхідність наступних досліджень, зокрема перспективними, на наш погляд, є оцінка кількісного впливу динаміки обсягів сплати ПДВ на макроекономічні процеси в державі та окреслення напрямів модернізації ПДВ у розрізі необхідності адаптації вітчизняної податкової системи до європейських стандартів.

Список використаних джерел

1. Податковий кодекс України від 02.12.2010 №2755–VI (Поточна редакція від 01.07.2014): [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2755–17

2. Лукін В.О. Теоретичні аспекти аналізу податкових надходжень до бюджету / В.О. Лукін, В.І. Савченко // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Економічні науки. – 2014. – №4. – С. 62–64.

3. Мельник В.М., Солдатенко О.В. Податок на додану вартість у податковій системі України / В.М. Мельник, О.В. Солдатенко // Фінанси України. – 2006. – №9. – С. 82–86.

4. Облікове забезпечення експертного дослідження розрахунків з податку на додану вартість: автореф. дис. ... канд. екон. наук: 08.00.09 / В.В. Федчишина; Житомир. держ. технол. ун–т. – Житомир, 2011. – 20 с.

5. Поддєрьогін А.М. Податок на додану вартість та його вплив на діяльність суб'єктів підприємництва / А.М. Поддєрьогін // Фінанси України. – 2010. – №5. – С. 48–57.

6. Поддєрьогін А.М. Сплата податку на додану вартість та іммобілізація грошових коштів суб'єктів підприємництва / А.М. Поддєрьогін // Фінанси України. – 2012. – №5. – С. 40–49.

7. Семенко Т.В. Податок на додану вартість як економічна категорія / Т.М. Семенко // Ефективна економіка. – 2011: [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=527

8. Pioton I., Spratley D. Prinsiples of Business Taxation / I. Pioton, D. Spratley. – Oxford: Clarendon Press, 1988. – P. 241.

УДК 336.226.322(477)+336.227.8:061.1ЄС

А.В. МАКСИМЕНКО,
к.е.н., доцент кафедри міжнародного обліку і аудиту,
Київський національний економічний університет ім. Вадима Гетьмана

Домінуючі тренди податкової гармонізації ПДВ: європейський та національний вимір

Досліджено домінанти податкової гармонізації з конвергенцією національного і європейського вектора. Розкрито основні характеристики і тенденції розвитку податкового регулювання ПДВ країн – членів ЄС. Встановлено відповідність податкової системи України оподаткуванню в Євросоюзі та запропоновано напрями розбудови вітчизняної системи оподаткування в умовах євроінтеграції.

Ключові слова: *податкова гармонізація, податкове навантаження, ПДВ.*

А.В. МАКСИМЕНКО,
к.э.н., доцент кафедры международного учета и аудита,
Киевский национальный экономический университет им. Вадима Гетьмана

Доминирующие тренды налоговой гармонизации НДС: европейское и национальное измерение

Исследованы доминанты налоговой гармонизации с конвергенцией национального и европейского вектора. Раскрыты основные характеристики и тенденции развития налогового регулирования НДС стран – членов ЕС. Определено соответствие налоговой системы Украины налогообложению в Евросоюзе и предложены направления развития отечественной системы налогообложения в условиях евроинтеграции.

Ключевые слова: *налоговая гармонизация, налоговая нагрузка, НДС.*

A.V. MAKSYMENKO,
Ph.D. in economics, associate professor, Kyiv National Economic University named by Vadym Hetman

The dominant trends of tax harmonization of VAT: the European and the national dimension

Tax harmonization dominants are researched with the convergence of national and European vector. The basic characteristics and trends of the VAT tax regulations of the EU Member States are defined. The compliance of Ukraine's tax system to tax in the European Union is established and directions for the development of the domestic tax system in terms of eurointegration are proposed.

Keywords: *tax harmonization, tax burden, VAT.*

Постановка проблеми. Сучасні умови господарювання характеризуються підвищеним ступенем відкритості економік багатьох країн, а також високим рівнем глобалізаційних та інтеграційних процесів. До концептуальних явищ та процесів

 © А.В. МАКСИМЕНКО, 2014

у сфері конвергенції інтересів суб'єктів господарювання належить податкова гармонізація, що зумовлена необхідність вільного руху товарів, послуг, робочої сили і капіталів та усунення передумов для відпливу капіталу в юрисдикції з низькими податками. В цьому контексті податкова система України, яка характеризується надзвичайним розростанням неформальних зв'язків, корупцією, фіскальністю, що призводить до поляризації інтересів держави і платника податків та підвищення трансакційних витрат оподаткування, вимагає суттєвої модифікації. Тільки застосування комплексу заходів можуть забезпечити адаптивність вітчизняної податкової системи до фіскального середовища ЄС, що базується на узгодженні економічної й соціальної спрямованості, рівня централізації ВВП через податкову систему і зіставленні національного податкового простору держав за базовими параметрами.

Аналіз досліджень та публікацій з проблеми. Теоретичні аспекти функціонування податкових систем дістали належне висвітлення в численних публікаціях таких відомих зарубіжних вчених, як А. Афонсо, Р. Варсано, Р. Вебер, Д. Вілсон, У. Гейл Флет, Д. Даймонд, М. Деверо, С. Коліньйон, К. Найкел, В. Оутс, Р. Перротті, Г. Табелліні, В. Танзі, Г. Таубер, М. Уайт. Проблематика реформування вітчизняної податкової системи предметно аналізувалася В. Андрущенком, З. Варналієм, О. Василиком, В. Геєцем, В. Козаченком, П. Мельником, В. Нусіновим, А. Соколовською, Н. Хорошаєвим та іншими. У процесі закладення теоретичних і практичних основ оподаткування вітчизняні та зарубіжні вчені розробили ряд концептуальних підходів до ведення податкової політики на рівні держави і у сфері міждержавної податкової гармонізації. Однак потребує подальшого дослідження проблема комплексного вивчення податкової гармонізації з метою адаптивності вітчизняної системи оподаткування до умов ЄС.

Мета статті полягає в уточненні домінуючих трендів податкової гармонізації ПДВ у країнах ЄС та визначенні ціннісних орієнтирів та пріоритетів модифікації національної податкової системи в умовах євроінтеграції.

Виклад основного матеріалу. Вважається, що мета гармонізації податків має полягати в збереженні індивідуальних відмінностей, що відображають національні переваги різних країн і не суперечать мінімізації чистого податкового навантаження та витрат, пов'язаних із втручанням держави. Це є ширший підхід, ніж пряма уніфікація податків, оскільки він обумовлює врахування видаткової частини бюджету.

Слід зазначити також, що формальна гармонізація податків рідко означає їх фактичне узгодження. Це зумовлено неоднорідністю показників оподаткування в різних країнах.

Звертаючись до домінуючих трендів податкової гармонізації в ЄС, слід зазначити, що податкове регулювання спрямоване на:

– зближення податкових політик та національних податкових систем країн–учасниць;

– гармонізацію податкового законодавства країн–учасниць. Формами прояву процесу гармонізації національних податкових систем європейських країн є встановлення спільних принципів, форм та методів податкового контролю; гармонізація податкових пільг та преференцій; уніфікація структури та функцій органів податкової служби; впровадження єдиного способу оподаткування усіх країн – учасниць ЄС;

– створення своєрідних «податкових стандартів», зокрема: податкове навантаження не повинно перевищувати 45% ВВП; пропорційний розподіл частки прямих, непрямих та соціальних податків у загальній системі податкових надходжень; контроль податкової конкуренції в ЄС через Кодекс про оподаткування (ухвалений радою ЄС у 1977 році);

– забезпечення ефективного функціонування податкової системи тощо.

Правовий механізм регулювання податків в ЄС є сукупністю правових засобів, вибір яких визначається цілями податкової політики і співвідношенням податкових повноважень інститутів ЄС і держав–членів. В основі податкової політики також лежить принцип гармонізації.

Принцип гармонізації реалізується за допомогою застосування двох основних методів: позитивної і негативної інтеграції. Позитивна інтеграція означає прийняття інститутами ЄС нормативно–правових актів, спрямованих на гармонізацію національного податкового законодавства.

Негативна інтеграція означає встановлення заборон на певні види дій, що суперечать політиці ЄС, і здійснюється за допомогою заборонних норм у договорах і актах інститутів ЄС і заборонних рішень Європейського суду. Метод «позитивної інтеграції» найпомітніше виявляється в прийнятті директив, що гармонізують законодавство держав–членів про непрямі податки.

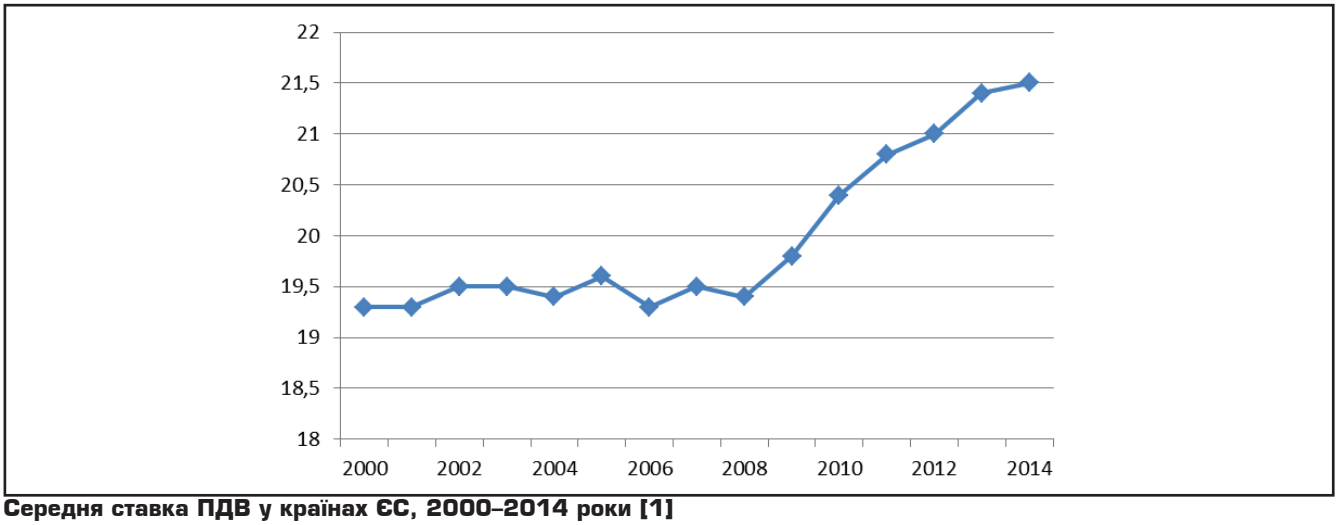

Середня ставка ПДВ у країнах ЄС, 2000–2014 роки [1]

При цьому слід зазначити, що ЄС не рухається в напрямі зниження податків, а навіть навпаки – збільшує їх. На підтвердження даного тезису наведемо графік, що демонструє тенденцію зміни ставки ПДВ протягом 2000–2014 років (див. рис.).

Як видно з рисунку, середня ставка ПДВ в ЄС має тенденцію до зростання протягом 2008–2014 років, з 2000 до 2008 року відбувалося хвилеподібне коливання в межах 19,3–19,6%. У 2012 році стандартна ставка ПДВ варіюється від 15,0% в Люксембурзі і 17,0% на Кіпрі до 27,0% в Угорщині та 25,0% у Данії і Швеції. Нині в ЄС спостерігається збільшення ПДВ у переважній більшості країн. Середній рівень ставок ПДВ збільшився на два процентних пункти – з 19,5% в 2008 році до 21,5% в 2014 році. За цей період серед 20 держав–членів зафіксовано підняття стандартної ставки. У 2014 році стандартна ставка ПДВ збільшилась у Франції, Італії та Кіпрі.

Однак у деяких випадках ставка ПДВ все ж таки знижувалась. У Великобританії ставка була тимчасово зменшена на два пункти у 2009 році з метою підтримки споживання, в Ірландії ставка була знижена на півпункту в 2010 році після тимчасового збільшення в 2009 році (але згодом зросла на два пункти), а в Латвії ставка була знижена на один пункт у 2013 році.

Найвищий рівень стандартної ставки ПДВ встановлено в Угорщині (27%), на наступному щаблі розташувалася Хорватія, Данія і Швеція (зі ставкою 25%). Найнижчі показники в Люксембурзі (15%) і на Мальті (18%) (див. табл.), хоча різниця у ставках ПДВ у країнах ЄС повинна знаходяться у межах 5–процентних пунктів, що сприятиме протидії податковій конкуренції між країнами ЄС.

Оцінюючи податкові ставки в країнах пострадянського простору, зазначимо, що Україна і Білорусія мають стандартну ставку на рівні 20%, а Російська Федерація – 18%.

У той же час, за даними звіту KPMG, у 2014 році [3], наприклад, Швейцарія має на сьогодні найнижчу ставку ПДВ серед європейських країн. Стандартна ставка ПДВ становить 8%. Готелі оподатковуються за 3,8%, а товари першої необхідності (повсякденного попиту) тільки 2,5%. Інші товари та послуги, такі як медичне обслуговування та освіта, повністю звільняються від сплати ПДВ.

Наведені дані демонструють насамперед те, що податкові ставки самі по собі зовсім не визначають податкове навантаження та ефективності застосовуваного податку. Куди

Ставки ПДВ в країнах Європи

Країна	Мінімальна ставка, %	Знижена ставка, %	Стандартна ставка, %
Австрія		10	20
Бельгія		6 / 12	21
Білорусія		10	20
Болгарія		9	20
Велика Британія		5	20
Греція		6,5 / 13	23
Данія		–	25
Естонія		9	20
Ірландія	4,8	9 / 13,5	23
Італія	4	10	22
Іспанія	4	10	21
Кіпр		5 / 9	19
Латвія		12	21
Литва		5 / 9	21
Люксембург	3	6 / 12	15
Мальта		5 / 7	18
Нідерланди		6	21
Німеччина		7	19
Польща		5 / 8	23
Португалія		6 / 13	23
Російська Федерація	0	10	18
Румунія		5/ 9	24
Словенія		9,5	22
Словаччина		10	20
Україна	0	7	20
Угорщина		5 / 18	27
Фінляндія		10 / 14	24
Франція	2,1	5,5 / 10	20
Хорватія		5 / 13	25
Чеська Республіка		15	21
Швеція		6 / 12	25
Швейцарія		2,5 / 3,8	8

Джерело: Eurostat, Держстат, Державне казначейство.

важливіше податкова база, а з ПДВ це пов'язано з порядком застосування податкових відрахувань за так званим вхідним податком. Крім того, механізм розрахунку ПДВ досить складний, і платники податків регулярно скаржаться на те, що це податок, який найскладніше розраховувати.

Звертаючись до оцінки податкового розриву, що характеризує різницю між теоретичним зобов'язання з ПДВ і сумою стягнутого ПДВ у будь–якій країні і в будь–який рік (в абсолютних або відносних одиницях), слід зазначити, що загальний розрив щодо ПДВ у 26 країнах ЄС (ЄС–28 за винятком Кіпру та Хорватії) становив приблизно 193 млрд. євро в 2011 році, або близько 1,5% від ВВП, збільшившись з 1,1% ВВП зафіксованому в 2006 році [1].

По відношенню до ВВП країни з найбільшими розривом – це Румунія, Латвія, Греція і Литва. Дослідження показують відзначу тенденцію до зростання податкового розриву з ПДВ у багатьох державах – членах ЄС з 2008 року в результаті економічної кризи. Це було особливо помітно в Іспанії, Греції, Латвії, Ірландії, Португалії та Словаччині. У середньому по ЄС податковий розрив з ПДВ збільшився на 5 процентних пунктів.

Охарактеризувавши домінуючі тренди податкової гармонізації в ЄС, перейдемо до оцінки конвергентних можливостей нарахування та сплат ПДВ в Україні на основі європейського досвіду.

Перш за все слід зазначити, що у 2012 році надходження від ПДВ становили 31,2% від сукупних доходів зведеного бюджету. Доходи від ПДВ в Україні становлять близько 10% від ВВП. (Для порівняння: у країнах ЄС вони становлять у середньому лише 7% від ВВП.) Отже, ПДВ є найважливішим джерелом податкових надходжень і відіграє в Україні більшу фіскальну роль, ніж в ЄС. Крім того, ПДВ є однією з обов'язкових умов для вступу до ЄС. Проте вищезазначені статистичні дані не означають відсутність проблем у даній сфері.

На сьогодні однією з найбільш актуальних проблем є своєчасне відшкодування ПДВ, яке ускладнюється складною політичною та економічною ситуацією в країні. Нині Міністерство доходів і зборів призупинило відшкодування податку на додану вартість у зв'язку з перевірками і фактами незаконного відшкодування. Проводиться ряд організаційно–профілактичних заходів. Так, обсяг відшкодування податку на додану вартість підприємцям України в 2012 році становив 45,9 млрд. грн., в 2013 році – 53,4 млрд. грн., що на 16,3% більше, ніж у 2012 році [4]. Незважаючи на позитивну динаміку відшкодування ПДВ за останні декілька років, проблема зростання «пасивних» залишків невідшкодованого ПДВ залишалася невирішеною.

Важливо зазначити, що для ефективної роботи суб'єктів господарювання, створення привабливого інвестиційного клімату та забезпечення конкурентоспроможності вітчизняних товарів на зовнішньому ринку необхідне своєчасне та повне відшкодування ПДВ. Оскільки вчасно повернені кошти створюють сприятливі можливості для розвитку та модернізації виробництва, для своєчасної сплати інших обов'язкових платежів до бюджетних фондів та підвищення конкурентоспроможності експорту. Повернення експортерам ПДВ дає можливість зрівнювати ціни на експортні товари з цінами на зарубіжних ринках.

Однак із поверненням ПДВ (як і зі сплатою) відбуваються махінації, внаслідок яких держава повертає ПДВ за фіктивно здійсненні операції або ж не отримує ПДВ з реалізованих товарів. Прикладом може слугувати столична фірма, яка підробляла документи про закупівлю металу у фіктивного підприємства, в яких вказувала безпідставно завищені суми податкового кредиту з ПДВ. Отже, було завдано в 2013 році майже 11 млн. грн. збитків державному бюджету [5]. А в 2012 році були викриті махінації з ПДВ чиновників з Аграрного фонду на 340 млн. грн. [6]. Як свідчать дані, злочини з повернення та сплати ПДВ становлять серйозну проблему, не вирішення якої приводить до втрати мільярдів гривень.

У контексті вищезазначених проблем було б доцільно запровадити ефективнішу систему перевірки платників ПДВ та жорсткіші штрафні санкції за злочинні дії платників ПДВ, а також перевіряючих органів податкової служби. Дана проблема є досить складною, і її вирішення вимагає комплексних дій, які зачепили б реформування не лише податкових органів, законодавчої бази, а й зміни в інших державних органах, зокрема міліції та судової системи.

Форми податкової звітності повинні бути прості та зрозумілі. Інструкції по заповненню форм виписані таким чином, щоб не було можливості їх різного трактування. Наприклад, у Нідерландах та Бельгії декларація з ПДВ складається з однієї сторінки. Також спостерігається тенденція до подання податкових декларацій в електронному вигляді майже у всіх європейських країнах. У таких європейських країнах, як Швеція, Данія, Велика Британія, застосовується найбільш ефективна, прозора та проста система сплати податків – Єдиний рахунок. Ця система дозволяє платнику податків одним платіжним дорученням сплатити грошові зобов'язання за всіма податкам та зборам і стовідсотково запобігає помилкам при перерахуванні коштів.

Отже, ще одним необхідним заходом має бути популяризація автоматичного відшкодування ПДВ. І це не дивно, оскільки перехід України на автоматичне відшкодування податку на додану вартість є однією з ключових умов економічного співробітництва нашої держави з Міжнародним валютним фондом. Крім того, автоматичне відшкодування ПДВ має ряд суттєвих переваг, а саме:

– відсутність впливу людського фактору: всі операції виконує комп'ютерна програма;

– триденний термін автоматичного відшкодування податку на додану вартість з рахунків Держказначейства на рахунки платників;

– відшкодування ПДВ в автоматичному режимі підвищує ефективність адміністрування цього податку та виключає можливість зловживання;

– платники отримують можливість більш оперативно поповнювати обігові кошти для використання їх на розвиток власного бізнесу;

– відсутність перевірок платників податку;

– забезпечення рівноправного партнерства держави та бізнесу.

Тому одним з пріоритетних завдань податкової служби є досягнення стовідсоткового відшкодування підприємствам податку на додану вартість в автоматичному режимі. Необхідно зазначити, що не всі платники податку отриму–

ють можливість автоматичного відшкодування ПДВ. Саме від платників, а не від податківців залежить чи зможуть вони скористатися правом на автоматичне відшкодування ПДВ. Відповідають чи ні платники критеріям, закладеним в Податковому кодексі України, визначає автоматизована система. Вибудований алгоритм автоматично виключає з числа претендентів тих, хто займається мінімізацією податків, а також тих, хто співпрацює з «мінімізаторами». Людського втручання в цей процес немає.

Також для справедливішого збору податку на додану вартість варто було б скористатися досвідом ЄС у питанні диференціації ставок ПДВ. У більшості країн ЄС застосовуються диференційовані ставки ПДВ залежно від видів оподаткування товарів і послуг. Окрім стандартної ставки ПДВ, яка не може бути меншою 15%, згідно з Директивою «Про спільну систему податку на додану вартість» від 28.11.2006 держави – члени ЄС можуть застосовувати одну або дві занижені ставки.

Як правило, занижені ставки застосовуються на соціально важливі товари та послуги, підвищені ставки застосовуються для товарів розкоші. Такий підхід справляння ПДВ є справедливим і в даному контексті вартим для впровадження на території України. Він дозволить трохи мінімізувати негативний вплив даного непрямого податку на просте населення. Більше того, було б влучно застосовувати завищення ставки ПДВ для товарів, шкідливих для здоров'я людини та навколишнього середовища.

У цьому аспекті слушною є пропозиція Л.Б. Колінець [7], яка у своїх дослідженнях пропонує використовувати розмір ставки ПДВ для стимулювання імпорту стратегічних товарів у залежності від рівня насиченості внутрішнього ринку даним товаром. Якщо товар, який можна віднести до групи стратегічного імпорту, з'являється на ринку, пропонується для нього встановлювати ставку ПДВ на рівні 5% або взагалі оподатковувати за нульовою ставкою. В міру зростання насиченості зростатиме і ставка ПДВ. Проте, враховуючи вітчизняні реалії економіки України, дані пропозиції буде важко використовувати у практичній діяльності, і їх потрібно піддавати модифікації. На сьогодні реалії політичної та економічної ситуації в країні привели до відміни запланованого в 2014 році зменшення ПДВ на 3%. Головне управління Міндоходів у м. Києві повідомило, що ставка податку на додану вартість в 2014 році залишиться на рівні 20% та буде застосовуватись до кінця 2014 року. Дана норма передбачена пунктом 10 підрозділу 2 розділу XX «Перехідні положення» Податкового кодексу України. Застосування з 1 січня 2014 року ставки ПДВ на рівні 17% перенесено на 1 січня 2015 року [8].

Водночас Мінекономрозвитку робить певні кроки на шляху гармонізації і пропонує реформувати податок на додану вартість, а саме – ввести диференційовану ставку 7% і 17% замість діючої зараз єдиної ставки в 20%. Ставку ПДВ у 7% пропонується застосовувати до суб'єктів підприємництва, зайнятих у сфері виробництва, видобутку корисних копалин і в оптовій торгівлі. Ставка в 17% передбачається для підприємств роздрібної торгівлі. Крім того, Мінекономрозвитку пропонує ввести практику ПДВ–рахунків для проведення розрахунків із бюджетом [9].

Висновки

Критично проаналізувавши існуючі позиції податкової гармонізації України з урахуванням європейського досвіду, приходимо до висновків, що поліпшення податкового регулювання нараховування, сплати, відшкодування ПДВ слід здійснювати шляхом реалізації таких заходів:

– виявлення та припинення махінацій у сфері ПДВ;

– запровадження ефективнішої системи перевірки платників ПДВ та жорсткіших штрафних санкцій за злочинні дії платників ПДВ;

– диференціація ставок ПДВ з використанням європейського досвіду;

– стимулювання популяризації автоматичного відшкодування ПДВ;

– вдосконалення адміністрування ПДВ завдяки покращенню обміну інформацією між центральними органами державної влади.

Список використаних джерел

1. Taxation trends in the European Union 2014/Eurostat report // [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: http://ec.europa.eu/taxation_customs/resources/documents/taxation/gen_info/economic_analysis/tax_structures/2014/report.pdf

2. VAT Rates Applied in the Member States of the European Union [Електрон. ресурс]. – Режим доступу http://ec.europa.eu/taxation_customs/resources/documents/taxation/vat/how_vat_works/rates/vat_rates_en.pdf

3. KPMG Corporate and Indirect Tax Rate Survey 2014. [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: http://www.kpmg.com/Global/en/IssuesAndInsights/ArticlesPublications/Documents/corporate-indirect-tax-rate-survey-2014.pdf

4. Дані інформагентства УНІАН // [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: http://economics.unian.ua/stockmarket/884355-kabmin-perenis-vipusk-finansovih-vekseliv-na-tsey-rik.html

5. Дані інформагентства Укрінформ // [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: http://www.ukrinform.ua/ukr/news/kerivnika_stolichnoii_firmi_suditimut_za_finansovi_mahinatsiii_na_11_mln_grn_1929042

6. Дані сайту Тиждень // [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: http://tyzhden.ua/News/46648

7. Колінець Л.Б. Вдосконалення системи стимулювання імпортної діяльності України // Економіка: проблеми теорії та практики. Зб. наукових праць. Вип. 202: в 4 т. Том III. – Дніпропетровськ: ДНУ, 2005. – С. 532–538.

8. Податковий кодекс України від 02.12.2010 №2755–VI // Відомості Верховної Ради України. – 2011. – №13–14, №15–16, №17. – Ст. 112.

9. Дані інформагентства УНІАН // [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: http://economics.unian.ua/finance/938320-u-sheremeti-pidgotuvali-proekt-podatkovoji-reformi.html